

МАЊА РАДУЛОВИЋ-ВУЛИЋ

НЕСПОРАЗУМИ ОКО ТУМАЧЕЊА ЈЕДНОГ
МУЗИЧКОГ ЗАПИСА

ВИЈАЛА ДЕ СОМИЈЕР НИЈЕ ЗАБИЉЕЖИО НОТАМА
НИ ЈЕДНУ ЦРНОГОРСКУ НАРОДНУ ПЈЕСМУ

Иако није музиколошког карактера, рад др Пера Шоћа *Музичка култура у Црној Гори*, објављен у часопису *Стварање* бр. 11 и бр. 12 за 1952. и бр. 1—2 за 1953. годину, један је од првих исцрпнијих извора с подацима о музичком животу у Црној Гори, посебно у другој половини 19. вијека.

Наводећи да се у књизи Вијале де Сомијера *Историјско и политичко путовање кроз Црну Гору*, објављеној у Паризу 1820. године, налази „најстарији траг о музици у Црној Гори до којег смо дошли“, др Шоћ констатује да је у другом тому те књиге, поред тога што је дао превод једне црногорске народне пјесме (на стр. 136—7), Вијала убиљежио и њене ноте.

У свом предговору (стр. 6) за књигу *Три Француза о Црној Гори* (Цетиње, 1949) и др Андрија Лаиновић саопштава исти податак: „На крају дате су ноте за мелодију неке црногорске народне пјесме, чији се текст такође налази у књизи“. Послије више преведених одломака из Вијалине књиге, др Лаиновић преноси и тај нотни запис, претходно закључујући: „На крају књиге Вијала доноси и ове ноте за једну, како он каже, црногорску народну пјесму. Њене стихове он је такође навео . . .“

Послије ових указивања др Пера Шоћа и др Андрије Лаиновића, готово сви текстови који су уследили а директно се или индиректно вежу за црногорску музичку баштину, међу којима је и енциклопедијска јединица о црногорској умјетничкој музици у Другом издању Музичке енциклопедије (ЈЛЗ, Загреб 1971), — служе се наведеним податком: да је Вијала де Сомијер *превео и нотама забиљежио* једну црногорску народну пјесму. Исти податак саопштава се у школама, а и студенти га користе у својим радовима.

Код читања поглавља IX другог тома (стр. 124—141) Вијалине књиге, у којем се налази превод стихова црногорске народне пјесме о којој је овдје ријеч, међутим, одмах се може запазити да наведени стихови немају никакве везе са поменутиим нотним текстом. Ни један детаљ из овог поглавља, који доноси низ ауторових опсервација о језику, поезији, занатима, сликарству и музици Црногораца, њиховим ораторским способностима, начину пјевања, познавању историје — не везује се за нотни текст на крају књиге.

У оквиру поменутог поглавља Вијала, дакле, презентира свој превод једне црногорске лирске пјесме којој није навео назив. Он каже да се у овој земљи та пјесма сматра ремек-дјелом црногорске поезије и да се „може чути на сваком кораку“, али не наводи да прилаже и њен нотни текст.

До забуне код наших историчара, који су преведени текст те пјесме везивали за нотни прилог на крају књиге, вјероватно је дошло што и сâм Вијала, заградом изнад нотног прилога, упућује на страну 124, односно на поглавље IX другог тома. Овом ознаком Вијала је, вјероватно, претендовао да наведеним нотним прилогом комплетира своје виђење црногорске културе, изложено у овом поглављу, али не и да тај запис веже за текст преведене народне пјесме у истом поглављу.

Послије пажљивог упоређивања односних елемената, значи треба искључити сваку могућност везивања нотног текста, који се као *прилог* налази на крају Вијалине књиге, са текстом преведене пјесме у поглављу IX *другог тома*. Али то је само једна страна проблема.

У поглављу IX, али *првог тома*, Вијала описује свој долазак у село Vichisi (Бигово)¹ и срдачни дочек уз „омиљену“ пјесму „Мајка Мару преко мора звала“ коју су му запјевале гостољубиве жене. Вијала у *загради* скреће пажњу да је ова пјесма, „мало даље“, забиљежена и нотама као „изразити примјер црногорске народне пјесме“.

Доносећи превод дијела поглавља IX првог тома у књизи *Три Француза о Црној Гори*, др Лаиновић преводи и назив пјесме „Мајка Мару преко мора звала“, као и Вијалину напомену да је пјесма на крају књиге забиљежена и нотама. Међутим, на два раније поменута мјеста, нотни примјер ипак везује за стихове „непознате“ пјесме из поглавља IX другог тома.²

¹ Топоним А. Лаиновића.

² Иако је Вијалина књига имала знатног одјека и у црногорској и у јужнословенској јавности (страној, такође), извор преведене пјесме остао је непознат. Др А. Лаиновић (*Три Француза у Црној Гори*) каже да није сигуран „да је она баш црногорска, јер је прави жанр француских романтичних пјесама из почетка 19. вијека“.

Улазећи у настанак ове тугованке, Вијала говори о младој жени која, изгубивши истовремено оца и драгана, лута ноћу без мира и покоја. На врху неке планине, у тренутку рабања зоре, она се обраћа својој пријатељици стиховима чији је превод Вијала како сам каже, дао „absolument

Вратимо се Вијали и његовом тврђењу (на стр. 165 првог тома) да се *мало даље* може наћи нотама забиљежена пјесма „Мајка Мару преко мора звала“.

И легитимичан поглед на приложени нотни текст — који је код Вијале такође без наслова, означен само као *црногорска народна пјесма*, с поднасловом „Пасторала“ — показује да тај запис не може да представља црногорску народну пјесму.

Правилном тродјелном формом (са шемом а-б-а), уз доста неуобичајену ритмичку формулу, приложени нотни текст јасно сугерира карактер игре. У врло правилни осмотактни период одсјека „а“ (у коме се прва реченица завршава на доминанти а друга на тоници, што није карактеристично за периодичност у нашој народној музици), ни на који начин не могу се уклопити десетерачки стихови пјесме „Мајка Мару преко мора звала“.

Да ли је Вијала био свјестан да је мјесто пјесме „Мајка Мару“³ радо пјеване у нашим приморским крајевима, која има варијанте

litérale“ (ad literam, дослован). Вијала додаје да је притом имао знатне потешкоће, желећи да вјерно слиједи ток пјесме и њене риме. Метрику оригинала ове пјесме Вијала није навео, иако претходно напомиње да у Црној Гори „жене своја осјећања и своју љубав изражавају у слободном стиху“! У његовом преводу или можда препјеву, др Радослав Ротковић вјероватно с правом налази сличност с пјесмом „Још не свиће бијела зора“ коју је забиљежио Мирослав Зановић.

Поред сличне атмосфере и у Вијалином преводу и у пјесми коју је Зановић забиљежио сријећу се исте ријечи: „зора“, „зефир“, „гора“, „глас славуја“ као „умилно пјевање птица“, „пољско цвијеће“ као „флора“, „бијела зора“ као „блистава зора“ итд. На стихове из пјесме „Још не свиће бијела зора“ (Зановић) посебно подсјећа једна од строфа Вијалиног превода који је на наш језик „вратио“ и препјевао Трифун Букић („Стварање“ бр. 6/1952).

Зановић:

Још не свиће бијела зора
нити трепти листон гора

— — — — —
не чује се ни зефира
нити свирка од пастира

Букић:

Синула је зора мила
и висови горски руде
а у царству зеленила
повјетарци гору буде.

Вијала је, свакако, морао познавати Мирослава Зановића, наклоњеног и француској и црногорској влади и политички активног у вријеме француске окупације Боке Которске. Будванин Зановић могао је Вијали дати свој запис текста поменутог народне пјесме.

³ Мјесто наслова Вијала даје транскрипцију првих стихова ове пјесме: „маика-мавец праецо море свалар“. Пошто је знатно измијенио именицу „Мара“ и обиљежио је малим словом, мало је вјероватно да је схватио значење ових стихова.

и у другим дјеловима земље,⁴ у своју књигу о Црној Гори унио нотни текст *једне игре*, и то не наше већ *дубровачке контраданце* која има исти назив — „Мајка Мару“, а која се играла без пјевања, без текста?⁵

Примјер 1

CHANT NATIONAL DES MONTÉNÉGRINS.

Pastorale. (*Voyez tome second, pag. 124, etc.*)

The image shows a musical score for a piece titled "CHANT NATIONAL DES MONTÉNÉGRINS. Pastorale." The score is written on four staves of music. The first two staves are connected by a brace on the left. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The music consists of eighth and sixteenth notes, with some rests and slurs. The second staff continues the melody. Below the second staff, the word "Fin." is written. The third and fourth staves are also connected by a brace. The third staff continues the melody, and the fourth staff concludes with a double bar line. Below the fourth staff, the words "da capo." are written.

Вијала је током свог боравка знатно упознао и Дубровник и Црну Гору; то се може закључити на основу онога што је о њима написао. Разликовао је културне тековине које су припадале овим двјема различитим срединама: знао је да црногорско није што и дубровачко (хрватско), јер управо у одјељку о култури наводи разлике и у стилу и у третману духовних творевина у тим срединама.

⁴ У Лици, Сињу, Дубровнику са истим називом али измијењеним стиховима, а у околини Загреба и у Крешеву у Босни — под називом „Марина Клетва“.

⁵ Контраданца је енглеска народна игра из XVI вијека. Касније, као дворска и грађанска, стекла је знатну популарност, и у 18. вијеку преко Француске и Италије доспјела до Дубровника.

Па ипак му се догодило да умјесто нотног записа пјесме „Мајка Мару“ (коју је извјесно више пута слушао, а не само онда кад су га среле жене из Бигова, дарујући му као добродошлицу „изразити примјер црногорске народне пјесме“) донесе запис дубровачке контраданце.

Примјер 2

1168. Contradanza „Мајка Мару“.

Andante moderato ♩ = 76.   Из Дубровника.

mf

Fine.

mf   *cresc.*   *f*

mf   *cresc.*   *f*   *p*

p   *cresc.*   *f*

Da Capo sine al Fine.

Са музиколошког аспекта остаје безначајно је ли приложени нотни текст забиљежио сам Вијала или по његовом сјећању неко други у Француској,⁶ или је тај нотни текст контраданце нашао већ забиљежен у Дубровнику,⁷ као што ће га око седамдесет годи-

⁶ Вијала је пропутовао Црном Гором 1810, а књига је објављена у Паризу десет година касније.

⁷ Поред тога што је између 1807—1813, дакле у вријеме француске окупације Боке Которске, био командант Херцег-Новог и гувернер Которске провинције, Вијала се налазио на челу генералштаба II дивизије Илирске армије, чије је сједиште било у Дубровнику.

на касније (1869), у нешто измијењеном виду, наћи хрватски музиколог Фрањо Кухач код „неког старог дубровачког гласбара, који га је извадио и преписао из неке старе збирке гласбина“.

Контраданца „Мајка Мару“, коју је Кухач заједно са још пет дубровачких контраданци уврстио у своје *Јужно-словјенске народне пошевке* (трећа књига, Загреб 1880), далеко је спретније забиљежена него верзија коју Вијала, свјесно или несвјесно, даје у својој књизи о Црној Гори.

Ако је бар донекле музички био писмен, код Вијале није могло доћи до забуне између пјесме коју помиње и игре коју доноси, јер оне, без обзира што имају исти назив, ни у мелодији ни у ритму немају ничег заједничког.

Пјесму „Мајка Мару“ први је забиљежио Славољуб Лжичар и објавио у својој збирци за клавир *Албум хрватских напјева* (Collection Litolff, 1860), а затим прерадио за мушки хор и уврстио у своје *Приморске напјеве*. Успјела Мокрањчева прерада (1893) Лжичаревих *Приморских напјева* за мјешовити хор — допринијела је знатној популарности пјесме „Мајка Мару“.

У својој трећој књизи *Јужно-словјенских народних пошевки* (1880), Фрањо Кухач је објавио исту пјесму под називом „*Марино правдање*“ (Из хрватског приморја, стр. 32).

Примјер 3

827. *Mariino pravdaње*

Adagio $\text{♩} = 54$

f Мај-ка Ма-ри пре-ко мо-га зва-ла
 мај-ка Ма-ри пре-ко мо-га зва-ла
 dim. f

И поред низа узгредних, понекад и детаљнијих запажања о везаности народне пјесме и игре за живот Црногораца, о њиховом начину пјевања и играња, о њиховим народним музичким инструментима — остаје чињеница да Л. К. Вијала де Сомијер у својој књизи **ИСТОРИЈСКО И ПОЛИТИЧКО ПУТОВАЊЕ КРОЗ ЦРНУ ГОРУ** није нотама забиљежио ни једну црногорску народну пјесму!

Summary

MISUNDERSTANDING ABOUT INTERPRETATION OF
A MUSICAL NOTATION

Vialla de Sommières did not make musical
notation of any Montenegrin folk song

by *Manja Radulović-Vulić*

In his book „*Political and Historical Travels through Montenegro*“ published in Paris in 1920, the French colonel L. C. Vialla de Sommières*, in addition to a series of observations about the importance of folk songs and dances in the life of Montenegrins, produced an example of a musical notation. It has been stated several times that this musical notation represents „the oldest trace of music in Montenegro“. Also, it was long considered that the verses of a lyrical song, translated in the ninth chapter of the second volume of the book, make up a unit with the mentioned notation, which was added as an appendix at the end of the book. The misunderstanding was probably caused by Vialla himself, when he referred to page 124, i. e. the ninth chapter of the second volume, in brackets above the musical notation. Vialla probably attempted to complete his view of Montenegrin culture by the mentioned musical notation, but the notation had no connection with the text of the translated folksong in the same chapter. Careful comparison of translated verses and the musical notation exclude the possibility of their relatedness.

Further investigations show that the mentioned musical notation is not the recording of a *Montenegrin folksong*. Although Vialla pointed out, in the ninth chapter of the first volume, that the musical notation refers to the song »Majka Maru...«, which according to him is »a typical example of a Montenegrin folksong«, in his book about Montenegro he recorded a dance, not a Montenegrin, but a Dubrovnik counterdance with the same title »Majka Maru...«.

---

* Between 1807 and 1813, during the French occupation of Boka Kotorska, Vialla de Sommières was commander of Herceg Novi, the governor of the Kotor Province and general staff commander of the Illyrian Army second division with headquarters in Dubrovnik.

